

ed. 1212 635 11
2004-09-14

Variantnost církevních písní*

Při analýze církevních písní lze kromě jiného sledovat i skutečnost, že tatáž píseň je v různých zpěvnících (kancionálech) různě obměňována a upravována v rovině textové a někdy i v rovině melodické. Motivaci těchto variací a úprav nelze jednoznačně určit; jejich autory jsou zřejmě vydavatelé, důvody lze chápat jako snahu o obsahovou inovaci, ať už jde o pouhé dílčí změny v jednotlivých verších, nebo o změny zásadnější, tj. přidávání dalších strof, změny v jejich pořadí, případně i text jiný při zachování stejné melodie. Zřídka lze zaznamenat i úpravy melodické, které jsou patrné zejména v tóninové lokaci, méně často i v rytmu. Tuto variantnost je možno ilustrativně doložit srovnáním záznamu téže písně v různých zpěvnících. Pro naše srovnání byly použity zpěvníky:

- *Mešní zpěvy* vydané Českou liturgickou komisí (Praha 1990, 1101 stran), dále jen MZ,
- *Evangelický zpěvník* připravený hymnologickým odborem synodní rady českobratrské církve evangelické (Karlsruhe 1979, 917 stran), dále jen EZ,
- *Zpěvník církve čsl. husitské* (Praha 1995, 776 stran), dále jen ZH,
- *Kancionál* – společný zpěvník českých a moravských diecézí (Praha, 5. doplněné a opravené vydání, 1984, 463 stran), dále jen Ka.

Srovnávané písně:

---

* Projekt byl realizován za finanční podpory ze státních prostředků prostřednictvím Grantové agentury České republiky.

Píseň *Ejhle oltář Hospodinův září*

Píseň je z r. 1863, vznikla u příležitosti jubilea příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu, autorem textu je Jan Nepomuk Soukup (1826–1892), autorem nápěvu Pavel Křížkovský (1820–1892). V MZ (s. 690) má píseň dvě strofy, je zaznamenána v A dur, má 16 taktů v rytmu čtyřčtvrtečním. V Ka (s. 393, č. 829) je nápěv jako v MZ, ale je uvedeno 9 strof řazených do oddílů *Vstup* – 2 strofy (jež nejsou v MZ), *Před evangeliem* 3. strofa (v MZ je strofou druhou), *Obětní průvod* – 4. a 5. strofa, *Po tajemství víry* – 6. strofa, *Přijímání* – 7. a 8. strofa, *Závěr* – 9. strofa. V ZH (s. 62, č. 16) má píseň název *Ejhle oltář*, je zapsána v G dur a má 6 strof s drobnými úpravami (jsou uvedeny v pravém sloupci ve srovnání s Ka a MZ):

<p>ZH: 1. Ejhle oltář víry v srdcích září lásky hod nám opět nastává který z dávná s rozjasněnou tváří v zemi této církev konává. Po příkladu dávném se to děje bratři Cyrila a Metoděje kteří odkaz Kristův plnili paměť smrti jeho slavili.</p>	<p>Ka: Ejhle oltář Hospodinův září přesvatá nám oběť nastává kterou po tisíc let s jasnou tváří otčina den ze dne konává. Za příkladem dávným se to děje svatých Cyrila a Metoděje dtto dtto</p>
<p>2. Těžké hřichu okovy... ...odpuštění dal.</p>	<p>V MZ chybí, v Ka je 2. strofou 3. strofa ZH</p>
<p>3. Sláva, sláva na výsostech Bohu! Nad Betlémem pěli andělé, zpěv ten kéž se stále nad oblohu k tobě, Pane, vznáší vesele! Ó nechať se věčně věků vzdává Králi králů po všem světě sláva, jak to předky dávné učili apoštolé naši přemilí.</p>	<p>dtto dtto a ten zpěv se podnes nad oblohu k nebes Pánu vznáší vesele. Nechať jen se věčně věků vzdává dtto kterou předkům našim věstili dtto</p>
<p>4. Zaznělo nám slovo Pravdy věčné ústy drahých bratří před věky, blízký svět jím zní i daleký. Přinesli nám s láskou písmo svaté, bychom ze studnice této zlaté moudrost nebes hojně vážili,</p>	<p>ústy Soluňanů pravdy věčné dodnes v lahodě zná nekonečné a svět zaznívá jím daleký. Přinesli nám oni Písmo svaté dtto moudrost nebes povždy vážili,</p>

Bohu se ve víře líbili.

5. Také v této milostivé době
zve nás tiše k svému stolu Pán,
slyšte srdcem, jak nás volá k sobě,
slavný hod má pro nás uchystán.
Přijdiž, Kriste, v duše naše dolů,
ať se Tobě pokloníme spolu,
jak nás slavit večere tvé děj
naučil i Cyril, Metoděj.

6. Vyslyš, Pane, naše prosby vřelé,
které k Tvému trůnu skládáme,
žehnej církvi, žehnej vlasti celé,
zůstaň s námi, k Tobě voláme.
Provázej nás naездеjší pouti,
nedej lidu svému zahynouti,
ať je k žním věčným uchystán
požehnaný, krásný český lán.

Bohu sloužití snažili.

strofy 4–9 jsou zcela jiné

Kromě shodných (ale upravených) strof se vyskytují v ZH jako jiné (zcela odlišné) strofy 2., 5. a 6. (tedy 3 strofy), v Ka jako jiné strofy 4.–9. (tedy 6 strof). Dílčí změny v jednotlivých verších jsou zřejmě motivovány snahou o inovaci, dotváření a přidávání dalších strof je bezpochyby důsledkem melodické působivosti a oblíbenosti písně, což se projevuje i v její poměrně časté interpretaci při bohoslužbě.

Píseň Jezu Kriste, štědrý kněže

V MZ je píseň uvedena ve dvou verzích: starší (s. 628) z r. 1398 má dle uvedených údajů „první 3 strofy asi z poloviny 14. století, další podle textových variant nejstarších rukopisů“ (blíže neuvedených); nápěv je z 1. poloviny 15. století, má 8 strof, druhá verze (novější, s. 114) má 11 strof. Obě verze jsou melodicky stejné, tj. 14 taktů tříčtvrtěčního rytmu v tónině F dur. V textu jsou rozdíly.

V ZH (s. 72, č. 20) je uveden zdroj – Kancionál jistebnický, 1420, „text ze 14. století upravený J. Husem je zde zkrácen a upraven Z.T.“ Melodie v G dur, 14 taktů tříčtvrtěčního rytmu, text má 14 strof.

V Ka je píseň melodicky stejná (uvedená v G dur), má 8 strof, s údajem „asi z poloviny 14. století“.

V EZ (s. 443, č. 308) s údajem ze 13. století je melodicky stejná jako v ZH i Ka, je uvedena v tónině F dur, má 15 strof.

Ilustrace textových rozdílů je patrná ze srovnání zápisů v ZH, MZ a Ka:

Jezu Kriste, štědrý kněže, s Otcem, Duchem jeden Bože, štědlost tvá je naše zbožné z tvé milosti.	dtto dtto tvoje štědlost naše zboží Kyrie eleison.	dtto dtto dtto dtto
Ty jsi v světě bydlil s námi, tvé tělo trpělo rány za nás, za hříšné křesťany, z své milosti.	Ty jsi nyní mezi námi na svém těle trpěls rány za nás, za hříšné křesťany. Kyrie eleison.	Ty jsi nyní zde před námi pro své muky, svaté rány Smiluj se, Tvůrce, nad námi. dtto
Ó tvá dobrota důstojná, ó milosti k nám přehojná, dáváš nám bohatství mnohá z své milosti.	Ty jsi svou krev prolil za nás, z věčné smrti vykoupil nás, odpustiž nám naše viny K. e.	Ty jsi prolil krev svou pro nás. dtto dtto dtto
Dals krev z těla vycediti, dáváš v užitku ji píti, takto chtě nás obživiti z své milosti.	Neměj, Kriste, na nás hněvu pro svou matku žalostivou, pro muky své i bolest svou. Kyrie eleison.	Andělé jdou zpívající, tvůrci v slávě klekající, chválu jemu vzdávající. dtto
Věrně se nám ve všem dáváš, milostí svou k nám plápoláš, za tak vzácné sobě nás máš z své milosti.	Svatá Maří, Boží Máti, dej nám svého Syna znáti, s ním na věky přebývati. Kyrie eleison.	dtto ty nám račiž pomáhati: Dej nám svého syna znáti. dtto
Ráčils nás sám zastoupiti, život za nás položiti, věčnou smrt tak zahladiti z své milosti.	Svatá Maří, jdi před námi, pomoz svými přimluvami za nás, za hříšné křesťany. Kyrie eleison.	Volej každý k Hospodinu, ať odpustí naši vinu A dá nám v ráji odměnu. dtto

Draze jsi ty nás vykoupil, umíraje, za nás platil tak nám věrně posloužil z své milosti.	Andělé jdou zpívající, chválu Pánu vzdávající, a jeho oslavující. Kyrie eleison.	Otče, Synu, Duchu svatý, nedej našim duším ztráty, Napln' námi kůr nebeský. dtto
Ó tvá milosti k nám divná, ach, běda, kdo tebe nedbá, útěchy pak ovšem nemá z tvé milosti.	Otče, Synu, Duchu svatý dtto viz Ka, strofa 7	Půjdem, půjdem, Bůh před námi, bychom byli Tvůrci známí, ať se smiluje nad námi. Kyrie eleison
+ strofy 9.–14.		+ strofy 9.–11.

P í s e ň *Tichá noc*

Je písní umělou z r. 1818 (v ZH je zřejmě mylně uveden r. 1410), autorem melodie je Frant. Gruber, autorem původního textu Jos. Mohr (1792–1848). V uvedených zpěvnících se píseň textově liší: v ZH je text uveden v podobě zkráceného a pozměněného překladu Duškové, v EZ jde o text jiný, nově zpracovaný R. Nechutou (1970), v Ka o text V. Renče. Melodie písně je zachována, je uvedena v tónině B dur, třebaže notovým zápisem nestejně prezentována: v ZH má 12 taktů v rytmu 6/8, v EZ má 12 taktů v rytmu 6/4 a v Ka 19 taktů v rytmu 3/4 (v MZ píseň uvedena není).

Texty písně v uvedených zpěvnících ZH, EZ a Ka:

Tichá noc, svatá noc Jala lid v blahý klid.	Tichá noc, svatá noc. Však světa cizota	Tichá noc, přesvatá noc. V spánku svém dýchá zem.
Dvě jen srdcí tu v Betlémě bdí, Hvězdy oří svitu u jeslí dlí,	kol kolem leží u Betléma, kde matka stěží jen jesle má	Půlnoc odbila, město šlo spát, zdřimli dávno i pastýři stád.
/:v nichž malé dřátko spí.:/	pro syna, jenž se teď jako Pán zrodil v svět.	/:Jen Boží láska bdí.:/

Tichá noc, svatá noc,
co anděl vyprávěl,
přišed s jasností v pastýřův
stan,
zní již všude ze všech země
stran,
/:že nám je Spasitel dán.:/

Temná noc, pustá noc.
Tu z nebes zpěv se snes',
hlásá zvěst anděl v tmě
vstávej, pastýřům:
„Pojď' ten, kdo strach
měl,
spásy vstříc snům; raduj se!

Tichá noc, přesvatá noc,
náhle v ní jásoť zní,
lide můj, tmě z očí stfēs,
v městě Betléme Bůh
zrozen dnes,
/:z lásky se člověkem
stal.:/

Všem jest Vám Spasitel
dnes dán sám”.

Tichá noc, svatá noc,
Pokoj vám, zní to k nám
jak by z nebeských
nadhvězdných krás
Světlo věčnosti vzházelo
v nás,
/:když mluví k nám
Boží hlas.:/

Ztrácí noc své tmy moc;
zář se skví u jeslí,
jas jde s dítětem
do lidských bran,
chvála jde světem:
Slávu má Pán,
svůj pokoj lidu dá,
v němž svou zálibu má.

Tichá noc, přesvatá noc,
stín a mráz vůkol nás,
v hloubi srdce však
Gloria hřmí,
dík, že hříšník se
s důvěrou smí
/:u svatě rodiny hřát.:/

Píseň *Otče náš všemohoucí*

V EZ (s. 745, č. 545A) je zapsána v F dur bez označení taktů v notách půlových a celých, její původní nápěv je převzat od písně *Pane Ježíši Kriste* (1541). Jsou uvedeny dvě verze: první verze má 4 strofy, je zapsána v notách půlových a celých (bez taktových čar, pouze s vyznačením jednoho frázového předělu), tónina F dur, melodie v rozsahu 1 oktávy; druhá verze (s. 745, č. 545B, s vročením 1908) je v G dur, v rytmu čtyřdobém, má 8 taktů, rozsah septimy; text obou verzí je stejný s údajem „Havel Dřevínek 1561/1970” (?), nápěvy jsou rozdílné.

V MZ (str. 745) je píseň uvedena v F dur, má 6 čtyřdobých taktů v rozsahu septimy, text je stejný jako v EZ (ale jen 3 strofy), nápěv jiný (1841).

V ZH (str. 100, č. 31) s údaji: Vyšehradský kancionál z r. 1410, Br. Lukáš Pražský (+1528), volně upraveno (Z.T.); je uvedena v Es dur bez udání rytmu, s označeným odsazením za každými 4 dobami, text o 6 strofách je zcela jiný. (V Ka píseň uvedena není.)

Z uvedených ukázek je zřejmé, že k textovým úpravám, změnám, případně i zmnožování počtu strof církevních písní dochází zřejmě jen zásluhou vydavatelů; často chybí žádoucí cit pro kvalitní sladění textu s hudební složkou.

